KÜTAHYA İLİ TÜRBE VE YATIRLARI ETRAFINDAKİ İNANIŞ VE UYGULAMALARIN HALK BİLİMİ AÇISINDAN İNCELEMESİ II[1]

AN ANALYSIS ON THE BELIEF SYSTEM AND APPLICATIONS NEAR THE SHRINES AND TOMBS WITH REGARDS TO FOLKLORE II

Erdal ADAY[2]

ÖZ

Ülkemizin her köşesinde olduğu gibi Kütahya ve çevresinde de veliler, bilim ve devlet adamları gibi kişilerin kabirleri, çeşitli nedenlerle ziyaret edilmektedir. Tarihi şahsiyetlerinden çok menkıbevi şahsiyetleriyle bilinen ulu zatların ziyaret edilmesinin başlıca nedeni, ön plana çıkan fonksiyonlarıdır. Bu fonksiyonlar çoğu zaman genel konularda olabildiği gibi özel konularda da olabilmektedir.

Bu çalışmada Kütahya ili türbe ve yatırlarının hangi amaçlarla ziyaret edildiği üzerinde durulmuştur. Kütahya ilinde tespit edilen türbe ve yatır sayısı beş yüzün üzerindedir. Türbe ve yatır çevresinde bulunan ağaç, su ve taşlar da buradaki zatlarla ilişkilendirilmekte ve manevi gücünün yansıması olarak kutsal kabul edilmektedir. Kütahya ili türbe ve yatırları genellikle çocuk sahibi olmak, hastalıklarına şifa bulmak, refah ve huzur dilemek, geleceğe yönelik dileklerde bulunmak ve yağmur duası gibi nedenlerle ziyaret edilmektedir.

Ziyaret esnasında uygulanan pratiklerle kutsalı hissetme, hayır işleme, psikolojik olarak rahatlama amaçlanmaktadır. Ziyaret merkezi olarak kabul edilebilecek türbe ve yatırlara halkın yoğun ilgi göstermesinin temelinde, atalar ruhunun geride kalan kişilere yardım edebileceği inancı yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Yatır, Türbe, Kült.

Makale geliş tarihi: 05.02.2018, Makale kabul tarihi: 26.05.2018

1 Bu makale, "Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafındaki İnanış ve Uygulamaların Halk Bilimi Açısından İncelenmesi I" adlı çalışmanın devamı niteliğinde olup aynı ismi taşıyan doktora çalışmasından üretilmiştir.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0287-2991.

ABSTRACT

The tombs of the people such as saints, scientists and statesmen are visited for various reasons in Kütahya and its surroundings as it is on every corner of our country. The main reason of being visited of these great people who are known with their religious legends more than being a historical figure is their prominent functions. These functions can be mostly specific topics besides general topics.

In this study, it is mentioned that shrines and tombs of Kütahya are visited for what purposes. The determined number of shrines and tombs in Kütahya is more than five hundred. Trees, water and stones around the tombs are also associated with these personages and they are enshrined as the reflection of spiritual power. The shrines and tombs of Kütahya are visited generally to make wishes to have child, to heal from illnesses, for welfare and peace, and to make a wish about the future and rain prayer.

It is aimed to feel the sacred one, do charity work and relax psychologically with the applied practices during the visit. The belief that ancestry souls can help to living people lies behind the intense interest of the public to the shrines and tombs which can be accepted as visitation place.

Keywords: Kütahya, Entombed Saint, Tomb, Culte.

GİRİŞ

XIII. asrın ortalarında Kütahya kesin olarak Türklerin hâkimiyetine girmiştir. Malatya civarından çadırlarla göç eden Türkmenler bu bölgelere keşif amacıyla gelmiş ve kısa sürede burayı yurt edinmişlerdir. Anadolu'daki en güçlü beyliklerden biri olan Germiyanoğluları zamanında Kütahya sosyal, siyasi ve kültürel manada oldukça zenginleşmiştir. Bu zenginliğini Osmanlı Devleti'ne bağlandıktan sonra önemli bir sancak merkezi olarak devam ettirmiştir. Anadolu eyaletinin merkezi olması dolayısıyla devletin önemli toplantı yeri konumuna da kavuşmuştur. Kanuni Sultan Süleyman sonrasında Sultan Selim'in Osmanlı tahtına, Kütahya'dan geçtiği düşünülürse Kütahya'nın önemi biraz daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Nurettin Topçu, Mevlana ve Tasavvuf kitabında "Büyük mezarların üstünde büyük vatanlar vardır. Büyük ölüleri olmayan Milletler ebedî olamazlar." demektedir (2001:115). İşte Kütahya ve yöresi bağrında Osmanlı'nın anası Hayme Ana'yı, Hacı Bektaş'ın halifesi Resul Baba'yı, divan edebiyatının önemli şahsiyeti şair Şeyhî'yi ve yüzlerce evliyayı barındırmaktadır.

Ülkemizin her köşesinde olduğu gibi Kütahya ve çevresinde de veliler, bilim ve devlet adamları gibi kişilerin kabirleri, çeşitli nedenlerle ziyaret edilmektedir. Bundan önceki çalışmada Kütahya ziyaretgâhlarının ortaya çıkışları, mimari yönleri, konumları ve burada yatan kişile-

rin unvanları açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmanın devamı olarak kabul edilebilecek bu incelemede ise türbe ve yatırların fonksiyonları üzerinde durulacaktır.

1. Kütahya İli Türbe ve Yatırların Fonksiyonları

İnsanlar sıkıntıya düştüklerinde, bütün çareleri denedikten sonra çözüm bulamadıklarında ya da kimseyle paylaşamadıkları, dile getiremedikleri sıkıntı ve dertlerine çare bulmak için yatırlara başvurular. Geçmişten geleceğe türbe ve yatır ziyaretleri devam ediyorsa bunun temelinde türbe ve yatırların fonksiyonları yatmaktadır. Çeşitli dilek, istek, adak ve murat için gidilen bu ziyaret merkezleri belli alanlarda ihtisaslaştırılmaktadır. Bunun neticesinde insanlar bireysel ve toplumsal dileklerini bu mekânlara taşırlar.

Kütahya ve çevresinde halk hekimliği ile ocak kültü konusunda doktora çalışması yapan Baysan'ın da belirttiği üzere de pek çok evliya türbesine hastalıkların şifası için başvurulmaktadır (2015:81). Çalışmada özellikle türbe ve yatır çevresinde bulunan su ve toprağın şifa amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir. Çocuk sahibi olmak isteyen ailenin yatırlara giderek oradaki böcekleri yemesi uygulaması, kısırlık sorununun çözümüne yönelik bir pratiktir (Başhan, 2010:81).

Kütahya ili türbe ve yatırlarını insanlar genellikle çocuk sahibi olmak, hastalıklarına şifa bulmak, refah ve huzur dilemek, geleceğe yönelik dileklerde bulunmak ve yağmur duası gibi nedenlerle ziyaret ederler. Türbe ve yatırların sadece belirli nedenlerle değil, her türlü fonksiyon için ziyaret edildiği söylenebilir. Özellikle köylerde, hayvan hastalıklarının tedavisi için türbe ve yatırlara hala başvurulduğu gözlemlenmiştir.

Türbe ve yatırlara gidiş amacı, tıbbın ilerlemesiyle de değişim göstermektedir. Örneğin, eskiden fıtık hastalığı için yatırlara gidilirken bugün daha çok doktora gidilmektedir. Bu çalışmada türbe ve yatırlara gidiliş amaçları ferdî talepler, toplumsal talepler, halk hekimliği talepleri ve diğer talepler olmak üzere dört başlıkta sınıflandırılarak verilmiştir.

Ferdî taleplerin başında hayatın geçiş dönemlerinden kabul edilen doğum ve evlilik gelmektedir. Ülkemizde çocuk sahibi olmak için gidilen yatır sayısı diğer sebeplerle gidilen türbe sayısından daha çoktur (Acıpayamlı, 1974:14-22). Türbe ve yatırlar sadece çocuksuzluk sorununun çözümünde değil; doğum sonrası sütü gelmeyen kadınların sütünün gelmesi için, zayıf ve hastalıklı doğan çocuğun yaşaması için, çocuğun gelecekte zeki olması için de ziyaret edilmektedir. Sıvazlama ve tutma uygulaması olarak adlandırılan bu tedavi şeklinde türbe ve yatırlardaki şahıslarla ilişkilendirilen, kutsal kabul edilen araç gereçler kullanılmaktadır. Ferdî taleplerin ikincisi ise evlenemeyen gençlerin kısmet açmak için türbe ve yatırlara gitmesidir. Anadolu'da bu amaçla ziyaret edilen türbe ve yatır sayısı da oldukça fazladır. Mutlu bir evlilik

başlangıcının yanı sıra sorunlu evliliklerin düzelmesi için de bu mekânlardan medet umulmaktadır.

İnsanın hayatında geleceğe dair her zaman maddi ve manevi beklentileri olmuştur. İyi bir iş sahibi olmak, ev-araba alabilmek, namaza başlayabilmek gibi talepler bunlardan birkaçıdır.

Toplumsal taleplerin başında ise hayatın kaynağı su, yani yağmur talebi gelmektedir. Genellikle kurak geçen ilkbahar ve yaz aylarında türbe ve yatırlar ziyaret edilmektedir. Erman Artun, Adana'da geciken yağmurların yağmasını sağlamak, kıtlığı ve kuraklığı önlemek için yağmur yağdırma kerametleri olduğuna inanılan Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede'nin ziyaret edilip yağmur duası yapıldığını belirtmektedir (2007:308).

Askere veya gurbete gidenlerin sağlıkla ve esenlikle dönmesi için, hacca gidebilmek için, hıdrellez kutlamaları için de Kütahya ilindeki türbe ve yatırlara gidilmektedir.

Hastalıkların tedavisinde mekânda bulunduğu kabul edilen ata ruhlarından medet ummak, onlardan yardım dilemek için türbe ve yatırlara başvurulmaktadır. Başta çocuk hastalıklarının tedavisi olmak üzere (karın ağrısı, fıtık, kekeme, uykusuzluk, yürüyememe, sarılık ve huysuz çocukların iyileşmesi için) yetişkin hastaların tedavisi için de (akıl hastalığı, felç, cilt hastalıkları, sırt ağrıları, çıban ve göz akıntısının tedavisi) türbe, tekke, dergâh gibi yerlere gidilerek şifa dilenilmektedir.

Çam, meşe ağaçlarının dallarının yarılıp arasından çocuk geçirilirse fıtık hastalığının iyileşeceğine inanılır. Türbe ve yatır çevresinde bulunan ağaçtan geçirme uygulaması, Türk kültür ekolojisinde geleneksel dünya görüşü bağlamında anne olarak tasavvur edilen ağaçtan, kozmik zamana dönerek yeniden doğuş olarak okunabilir (Koç, 2016:185).

Kütahya yöresinde göz akıntısı olan kişiler şu şekilde tedavi edilir: "Türbedeki ocaklı kadın tarafından diz üstü oturtulduktan sonra türbeye adanmış beyaz tülbent ile başın üzerine baskı yapılır ve aynı tülbent ile vücudun diğer tarafları sıvazlanıp daha sonra da yüze doğru tükürülür. Aynı tülbent göz üzerinde gezdirilirken ocaklı kadın da dua eder. Aynı tülbent parçasından bir parça koparılıp tedavi olan kişiye verilir (Aday, 2013:750).

Yukarıda belirtilen uygulamalarda eski inanç sisteminin izlerinin yanında dinî uygulamalarla çatışmayan pratiklere yer verildiği gibi sihri uygulamalara da yer verilmektedir. Sihri uygulama olarak gösterilebilecek diğer bir husus da yatırların adlarıyla şifa beklentisi arasındaki paralelliktir. Geç yürüyen çocuk Ayak Dedesi'ne, sütü gelmeyen kadın Süt Dedesi'ne, hıfza başlayan çocuk Hafız Dede'ye götürülür. Bu isimler ile gidiş sebebi arasındaki ilişki açıktır ve bundan gaye, dileğe vasıl olmada isimden de yardım umma olarak açıklanabilir (Duymaz, 2001:342).

Kütahya ili türbe ve yatırlarının ziyaret fonksiyonları şu başlıklarda toparlanabilir:

1.1. Ferdî Talepler

1.1.1. Hayatın Geçiş Dönemiyle İlgili Talepler

1.1.1.1. Doğumla İlgili Talepler

a. Çocuğu Olmayan Ailelerin Çocuk Sahibi Olması ve Kısırlığı Gidermek İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ülkemizde çocuk sahibi olmak için gidilen yatır sayısı diğer sebeplerle gidilen türbe sayısından daha çoktur (Acıpayamlı, 1974:14-22). Türbelerde çocuk sahibi olmak amacıyla gerçekleştirilen çeşitli ritüellerden sonra eğer çocuk olursa ziyaret edilen türbenin ismini çocuğa verme uygulaması oldukça yaygındır. Yörede yapılan alan araştırmasında türbeye bağlanma neticesinde doğan çocuklara, oradaki zatın ismi verilmezse o çocuğun yaşamayacağı inancı hâkimdir. Yörede türbe ve yatırlara bağlı olarak verilen isimler genellikle erkek çocuklarına "Aziz, Ali, Ahmet, Bayram, Gazi, Nurettin" isimleriyken kız çocuklarına ise "Sultan, Satı, Gülistan, Ayşe ve Cemile" isimleridir.

Göçebe ve tarım toplumunun en çok ihtiyaç duyacağı gereksinim insan gücüdür. Türk milletinde hayatın en önemli aşaması ve başlangıcı kabul edilen doğum, önemsenmiştir. Çocuksuzluk halk hikâyelerinin çoğunda, masallarda ve efsanelerin bir bölümünde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Bu sorunun çözümünde anlatılarda bazen ak sakallı pire, bazen dervişlere başvurulur.

Hikmet Tanyu'nun "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri" adlı çalışmasında çocuk sahibi olmak için gidilen ziyaret yerleri sayısı otuz dokuz olarak verilmiştir. Türkiye için bu sayı gerçekte daha fazla olmalıdır (Boratav, 2003:1894). Bu değerlendirme bütünüyle doğrudur. Sadece çocuk sahibi olmak için değil; doğumun kolay olması için evliya mezarlarına, türbe ve yatırlara gidilir. (Çeribaş, 2004:138; Yücel, 2011:70)

Şimşek, hamile kalamayan kadının derdine derman ararken uyguladığı yöntemlerden bahsetmektedir ki uygulama şu şekildedir: Hamile kalmak isteyen kadın, eline yedi tane küçük demir çubuk alır. Bu demir çubuklardan her biri farklı bir yolu temsil eder: İlki Allah'a dualar ederek çocuk dilemeyi, ikincisi doktor yardımıyla çocuk olmasını, üçüncüsü bir hoca yardımıyla çocuk sahibi olacağı inancını, dördüncüsü yatırlara giderek onlara adak adayarak çocuk sahibi olacağı inancını, beşincisi ocaklarda bulunan kişilerin yardımıyla çocuk sahibi olacağı inancını, altıncısı birilerinden el almış diye söz edilen kişilerin yardımıyla çocuk sahibi olacağı inancını ve yedincisi de ağzı dualı kişilerin yardımıyla çocuk sahibi olacağı inancını temsil eder (Şimşek, 2013:252). Bu sembollerden beş tanesinin türbe ve yatırlara bağlı olması, çocuksuzluk sorunun çözümünde bu kutsal mekânların önemini göstermektedir.

Kütahya yöresi türbe ve yatırlarına (dede, tekke) gidiliş amacının başında çocuksuzluk sebebi vardır. Çocuk sahibi olmak için yapılan uygulamalara yöre halkı "bağlanma" adını vermektedir. "Falanca

türbeye bağlandım." gibi ifadeler yörede çocuk sahibi olmak isteyen kişilerin uygulayacağı pratiklerin genel adı olmuştur. Çocuk sahibi olmak ve kısırlığı gidermek için ziyaret edilen türbe ve yatırlar şunlardır:

Ekmekçi Dede, Terzi Dede, Köse Kalfa, Gaip Dede, Kemal Sultan, Ahmet Dede, Sarı İsmail Sultan / Tavşanlı; Ergun Çelebi, Ana Sultan, Bun Dede, Ulu Cami Türbesi, Karadonlu Can Baba, Paşam Sultan / Merkez; Ana Sultan, Arap Dede, Şeyh Veli Bayram, Pir Ahmet, Kızık Tekkesi, Seyyitömer, Hüseyin Gazi, Şeyhi, Seydi Ali Sultan, Öteköy Tekkesi, Bayram Şah, Tekke (Kırgıl), Gayberenler (Aydoğudu), Tulaslan, Arap Tekke (Çavuşunçiftliği), Mehmet Dede (Ahiler köyü), Cemal Sultan(Afyonkarahisar), Kara Dede, Arap Dede (Sofça), Sobran Köyü Türbeleri, Demirli Tekke Türbesi, Mahmutlar Tekkesi ve Selim Dede (Sır Ören), Ahu Ali / Merkez köyler; Himmet Dedede, Aziz Dede, Altıncık Türbesi, Seydi Sül Dede, Erenler Tekkesi, Yar Geldi, Söylemez Tekkesi, Kızlar Türbesi, Murat Dede, Yapılcan Köyü Türbesi / Altıntaş; Selim Dede, Gülistan Dede, Gelin Mezarı, Ebe Ana, Şerife Ana, Arap Dede, Helvacı Dede, Kızeğreti Dedesi / Domaniç; Doğruçam / Şaphane; Küçükyaren Dedesi, Bedreddin Türbesi, Doğan Bey Türbesi, Tatar Dede, Hacı Ahmet Efendi Türbesi / Simav; Işık Çakır, Haksız Hasan Türbesi / Hisarcık; Kara Dede, Serdar Dede, Haydar Gazi, Boran Dede, Düşecek Tekke / Emet; Kara Donlu Cihan Baba, Veyis Dede, Ali Dede Türbesi(Aksaklar), Murat Dede, Tekke(Pınarbaşı), Karadona Yatırı / Gediz.

b. Doğum Sonrası Sütü Gelmeyen Kadınların Sütünün Gelmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sütü gelmeyen kadınlar şifa aradığı Süt Dede'nin yanına götürülür bir takım sihri uygulamalar sonucunda sütünün geleceğine inanılır. Sütün gelmesi için gidilen yerler şunlardır: Süt Dede / Altıntaş, Sübbah Dede (Süt Baba) Türbesi / Emet, Gaflet Baba Türbesi, Koca Bey (İncir Dede) / Gediz.

c. Yeni Doğan Çocuğun Ölmemesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Haydar Gazi / Emet, Erenlerekkesi / Altıntaş, Akpürüm Dede / Altıntaş, Meyis Dede / Gediz, Murat Dede / Gediz, Ebe Ana Türbesi/Domaniç, Sarı İsmail Sultan/ Tavşanlı, Mehmet Dede/Ahiler Köyü, Himmet Dede / Altıntaş.

ç. Çocuğun Zeki Olması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Terzi Dede / Tavşanlı, Murat Dede / Gediz.

1.1.1.2. Sünnet İle İlgili Talepler

Sünnet Olan Çocuğun İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Terzi Dede / Tavşanlı, Seydiömer / Seyitömer Belediyesi, Garipçe Dede / Muratlı Köyü.

1.1.1.3. Evlilik İle İlgili Talepler

a. Kısmet Açmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Seyyid Ali Sultan, Öteköy Tekkesi, Söylemez Dede, Bun Dede, Paşam Sultan, Murat Dede, Hatuniye Cami, Sarı İsmail Sultan.

b. Mutlu Bir Evlilik Başlangıcı İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Haksız Hasan Türbesi, Ana Sultan, Kemal Sultan, Baba Sultan, Hüseyin Gazi, Gelin Mezarı, Terzi Dede, Kemal Sultan, Yörgüç Köyü Türbeleri, Ana Sultan, Seydiömer, Baba Sultan, Seyyid Burhanettin, Alibey köy, Himmet Dede, Erenler Tekkesi, Yapılcan köyü, Garip Teke, Sevdiğin köyü, Gelin Mezarı, Garipçe Dede, Paşam Sultan, Sarı Kız Türbesi (Cebrail Belediyesi), Söylemez Tekkesi.

c. Sorunlu Evliliklerin Düzelmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ergun Çelebi Türbesi, Paşam Sultan, Bun Dede, Öteköy Tekkesi, Köse Kalfa, Dede (Elmaağacı köyü), Himmet Dede.

1.1.2. Refah ve Mutluluğa Yönelik Talepler

a. Ev Sahibi Olmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sunullah Gaybi (Hüdarabbim) Türbesi, Rabia Hatun, Ahî Arslan, Sarıkız (Kırklar), Ece Sultan, Tekke (Pınarbaşı), Selim Dede (Çukurca), Arap Dede, Ilıca.

b. Bereket İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sarı İsmail Sultan, Kemal Sultan, Kükürt köyü Dedeleri, Arap Dede, Çavuşun Çiftliği, Arap Dede, Sobran köyü Türbeleri, Himmet Dede, Erenler Tekkesi (Altıntaş), Ilıcaksu, Kadı Şeyh Tekkesi, Enderesi (Simav).

c. İş Bulmak için Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ilıca, Arap Dede, Hüseyin Gazi, Selim Dede(Çukurca), Bun Dede, Rabia Hatun, Ulu Cami Türbesi, Sarıkız.

ç. Namaza Başlamak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Bun Dede, Paşam Sultan.

d. Para Sahibi Olmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Bun Dede, Somuncu Baba, Rabia Hatun, Ece Sultan Türbesi, Kadı Şeyh.

e. Sınavda Başarılı Olmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahi Arslan, Paşam Sultan, Ali Dede (Merkez), Ahi Evren, Avdan Çoban Baba, Fatma Ana Türbesi, Bun Dede, Ulu Cami Türbesi, Sarıkız (Kırklar), Üç Asker (Haydar Efendi - Fevzi Efendi - Ali Baba), Somuncu Baba, Akpürüm Dede, Mümine Hatun, Nalbant Hüseyin.

f. Araba Sahibi Olmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Rabia Hatun, Sarıkız, Bun Dede, İshak Fakih.

g. Kaza Yapmamak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Somuncu Baba, Ana Sultan, Gayberenler, Işıkselvi Tekkesi, Nalbant Hüseyin ve Mümine Hatun.

1.2. Toplumsal Talep

a. Askere veya Gurbete Gidenlerin Sağlıklı Bir Şekilde Gidip Gelmeleri İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar: Sarıkız (Kırklar), Hıdırlık Mescidi, Gurbet Baba, Terzi Dede, Kemal Sultan, Ebe Ana, Haydar Gazi (Akçaalan), Çam Dede (Gediz), Ahmet Dede (Ayvalı köyü).

Hüseyin Gazi, Seyyid Ali Sultan, Çoban Baba, Demirli Tekke Türbesi, Ahi (Ahu) Ali Türbesi (Gümüşköy), Himmet Dede, Aziz Dede, Nalbant Hüseyin ve

Mümine Hatun, Şerife Ana, Ali Baba, Bun Dede, Sarıkız / Kırklar, Seyyit Ebu'l Vefa-Cefa-Sefa, Hıdırlık, Doğruçam Dedesi, Haksız Hasan Dede Türbesi, Hisarcık Hüseyin Dede Türbesi, Işık Çakır, Şeyh Çakır Sultan Türbesi, Haydar Gazi, Abaş Köyü, Kara Donlu Can Baba (Cihan Baba) Gurbet Baba.

b. Hacca Gidebilmek İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar: Karadonlu Can Baba, Gurbet Baba, Terzi Dede, Ahî Arslan, Ahu Ali Türbesi, Himmet Dede (Alibey köy), Murat Dede (Altıntaş).

c. Yağmur Duası İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar[3]: Sarı Dede, Somuncu Baba (Ekmekçi Dede) İkizler Tekkesi, Yâren Dede, Kabaağaç ve Tütmen Dedesi, Tallı Dede / Tavşanlı, Ana Sultan Şeyh Ali Efendi Türbesi, Kızık Tekkesi, Baba Sultan, Demirli Tekke, Terzi Dede, Bayramşah, Şeyh Ali Efendi, Beşler Türbesi, Çırçırçeşmesi Tekkesi, Erenler, Çoban Baba, Erenler Düzlüğü, Köy Dedesi (Kükürt), Arap Tekke (Çavuşunçiftliği köyü), Fike Sultan, Mehmet Dede (Ahiler köyü), Erenler (Alayunt), Al Koca Tekkesi (Uluköy), Akbaba Türbesi (Sobran), Musa Dede (Demirciören köyü), Ahali Türbesi/ Merkez köyler; Al Dede ve Arap Dede, Ahî Arslan, Seyyit Ebu'l Vefa-Cefa-Sefa, Hazırlık Sultan, Acar Sultan/ Merkez; Himmet Dede, Alıncak Türbesi, Döner Taş Türbesi (Alıncık), Erenler Tekkesi, Perişan Dede, Murat Dede, Kara Dede, Hasan Dede, Ahi Musa, Hamza Tekkesi (Altıntaş); Çırpıl Dede, Duman Dede (Berçin), Pürencik Dedesi, Gülistan Dede (Domur), Gelin Mezarı (Köçüköy), Çetirler Dedesi (Domaniç), Çalı Dede, Şerife Ana, Hemit Dede, Helvacı Dede, Sancılı Dede, Selim Dede, Siğil Dede (Muratlı köyü), Güzlük Dedesi, Yağıbasan, Kızeğreti Dedesi, Kaygılı Dede, Çat Dede (Güney), Eftel Dede, Koru Dede / Domaniç; Seyyit Gazi / Şaphane; Kavli Ahmet, Kocayeren Dedesi (Şenköy), Bedreddin Türbesi, Gökçeler Türbesi / Simav; Ilıca Dede Türbesi, Kutlubeyler Tekkesi, Şeyh Çakır / Hisarcık; Haydar Gazi (Abaş Köyü), Tekke (Düşecek), Kara Dede, / Emet; Tekke (Pınarbaşı), Mehmet Dede (Ece Köyü), Sarıkız Türbesi, Yâren Dede, Ali Dede Türbes (Aksaklar) Güzüngülü Dedesi / Gediz.

ç. Hıdrellez Kutlamaları İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar: Eski Dede-Koca Dede, Küçük Dede- Yeni Dede, Zekeriyya Efendi, Cabire Sultan Türbesi, Cıbcek Dedesi, Yâren Dede, Acem Baba / Simav; Asarlık / Şaphane, Meçhulasker / Merkez köyler; Ilıca Dede Türbesi/ Şeyhler, Kara Donlu Can Baba / Gediz.

d. Dini Bayramlar Sonrası Toplu Dilekler İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar: Fike Sultan (Karacaören).

3 Bu konuda Sabri Koz tarafından hazırlanan Yağmur Duası Kitabına bakınız. Koz, Sabri(2007),Yağmur Duası Kitabı, Kitabevi Yay. İstanbul, Uğurol Barlas, "Karabük ve Safranbolu Yöresinde Yağmur Duası Yapılan Türbe ve Yatırlar" Yağmur Duası Kitabı, Kitabevi Yay. İstanbul s.334-357., Erman Artun "Adana Yağmur Yağdırma Törenlerinde Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede" Yağmur Duası Kitabı, Kitabevi Yay. İstanbuls.304-313.

e. Törensel Kutlamalar İçin Ziyaret Edilen Türbe ve Yatırlar: Koçubaba Türbesi (Elmalı), Kemal Sultan Türbesi (Afyonkarahisar), Pir Ahmet Efendi Türbesi, Karakuzu Tekkesi (Sofça), Ebe Ana Türbesi, Şehit Dede Türbesi, Paşa Balı Türbesi, Savcı Bey, Hayme Ana Türbesi, Doğan Bey Türbesi, Arap Dede, Selim Dede Türbesi, Ahmet Dede Türbesi/ Domaniç; Işık Ali Türbesi, Haksız Hasan ve Türabi Türbesi, Hasan Dede Türbesi/ Hisarcık.

1.3. Halk Hekimliği Neticesinde Hastalıklardan Kurtulmaya Yönelik Talepler

1.3.1. Çocuk Hastalıklarının Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar

a. Huysuz Çocukların İyileşmesi (Huy Değiştirme) İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Acar Sultan, Kızık Tekkesi, Yorgun Çelebi Türbesi, Esrek Sultan (Çelebi Tahir), Köse Kalfa, Seyitömer, Gevrekseydi, Horasan Erenleri(Sekiören), Aziz Dede (Akçaköy), Seydi Sül Dede(Altıntaş Köyü), Resul Baba, Ebe Ana, Nalbant Hüseyin ve Mümine Hatun, Arap Dede/ Domaniç, Garipçe Dede(Muratlı Köyü), Ahi Evren Kavli Ahmet/Simav.

b. Karnı Ağrıyan Çocukların İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sancılı Dede/ Domaniç, Ahi Ali(Gümüşköy), Cemal Sultan/ Afyon

c. Ağlayan Çocukların Ağlamaması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Kavli Ahmet, Hacı Ahmet Efedi Türbesi / Simav.

ç. Fıtık Olan Çocukların İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Seyyid Ali Sultan, Bayramşah, Malsulcuk Yatırı (Alayunt), Eftel Dede (Abdal Dede-Kozcağız), Resul Baba (Beşkarış Köyü), Selim Dede (Çukurca), Öteköy Tekkesi, Haydar Gazi Türbesi.

d. Konuşamayan Çocukların İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Söylemez Tekkesi, Ergun Çelebi Türbesi (Dönenler Cami - Hezar Dinari Mescidi), Aziz Dede Türbesi.

e. Uyuyamayan Çocukların Uyuması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ergun Çelebi Türbesi.

f. Yürüyemeyen Çocukların Yürümesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Aziz Dede (Akçaköy), Ahî Arslan, Ahi Evren, Esrek Sultan (Çelebi Tahir).

g. Yaramaz Çocukların Uslanması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Terzi Dede, Mülayim Dede, Kemal Sultan, Ahmet Dede, Yörgüç Köyü Türbesi, Aziz Dede, Akçaköy, Kızeğreti Dedesi (Aksu), Ahi Evren, Ahi Evren Sultan, Yorgun Çelebi Türbesi, Esrek Sultan (Çelebi Tahir) Paşam Sultan, Kavli Ahmet.

h. Burnundan Rahatsız Olan Çocukların İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Şaban Dede/ Tavşanlı.

ı. Kızamığa Yakalanmamak ve Kızamıktan Kurtulmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Çırçırçeşmesi Tekkesi (Karaağaç).

i. Sarılık Hastalığının Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sarıkız Dedesi/ Altıntaş, Sarıkız (Ilıcaksu), Selim Dede(Çukurca), Sarıkız Türbesi (Cebrail).

1.3.2. Yetişkinlerin Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar

a. Ağrı ve Sızıyı İyileştirmek İçin (Bel ağrısı vs.) Gidilen Türbe ve Yatırlar: Hüseyin Gazi (Körs), Gayberenler (Aydoğdu), Gevrekseydi, Söylemez Tekkesi, Tulaslan Türbesi, Haksız Hasan Türbesi.

b. Akıl Hastalığı Olanlar (Ruhi Bunalım Geçirenler) İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahmet Dede/ Tavşanlı, Adsız Tekke (Karaağaç), Aziz Dede (Akçaköy), Ahmet Dede (Saruhanlar).

c. Cilt Hastalığı İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Çırçırçeşmesi Tekkesi (Karağaç), Doyumak (Doynumak) Türbesi (Akçaalan).

ç. Yel Kestirmek İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Kızık Tekkesi.

d. Çıban Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Çırçırçeşmesi Tekkesi (Karağaç).

e. Felçli Hastaların İyileşmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sarı İsmail Sutan Türbesi, Aziz Dede Türbesi, Karakuzu Baba, Ergun Çelebi Türbesi.

f. Göz Akıntısının Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Hayme Ana Türbesi, Tulaslan Türbesi, Şeyhi Türbesi

h. Yüzdeki Yaraların Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Kızık Tekkesi.

ı. Her Türlü Hastalığın Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Şeyh Ali Efendi (Bölcek), Hüseyin Gazi, Seyyid Ali Sultan, Öteköy Tekkesi (Karaağaç), Gayıberenler (Aydoğdu), Tulaslan (Doğarslan) Horasan Erenleri, Sobran Köyü Türbeleri, Bayır Tekkesi / Hüda Tekkesi, Kızlar Tekkesi (Işıklar), Kocakaya (Karaağaç köyü), Kabadede Tekkesi, Ebe Ana, Şerife Ana, Ahi Evren Sultan, Bun Dede, Fatma Ana Türbesi, Sunullah Gaybi- Hüdarabbim Sultan, Paşam Sultan, Şeyh Salih Efendi, Seyyit Ebu'l Vefa-Cefa-Sefa, Sakıp Dede, Doğruçam Dedesi/ Şaphane, Tatar Dedesi, Çimen Dede (Şeyhler), Ilıca Dede Türbesi, Şehitler Türbesi, Haydar Gazi (Akçaalan, Pir Mahmut Türbesi, Murat Dede Türbesi / Gediz.

i. Alkol Bağımlılığından Kurtulmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Bun Dede, Paşam Sultan, Resul Baba/ Hisarcık.

j. Köstebek Hastalığının Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Doğan Bey Türbesi / Simav.

k. Ateşli Hastalıktan (Humma) Kurtulmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Zekeriya Efendi / Simav.

l. Kalp Çarpıntısından Kurtulmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Karadonlu Can Baba (Cihan Baba) / Gediz**.**

m. Saç Dökülmesini (Kelliği) Önlemek İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Sarıkız (Ilıcaksu).

n. Korku, Vehim (Yürek Kalkıklığı) Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahmet Dede, Sarı İsmail Sultan, Ahi Ali (Ahali- Ahu Ali) Türbesi, Seydi Sül Dede, Kurt Dede.

o. Kuduz Olma Riski Olanlar Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahmet Dede (Ahmatçık), Sarı İsmail Sultan.

ö. Mide Ağrısının Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Somuncu Baba, Doyumak Türbesi.

p. El ve Vücuttaki Siğillerin Tedavisi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ana Sultan, Çırçır Çeşmesi Tekkesi, Sobran köyü Türbeleri, Siğil Dede(Muratlı köyü)

r. Hastalığın Geçmesi Durumunda Şükür İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Paşam Sultan Türbesi, Erenler Tekkesi, Bun Dede, Kurt Dede, Sancılı Dede ve adak yapılan türbelerin tamamı.

1.3.3. Halk Baytarlığı İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar

a. İneğin Süt Vermesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahmet Dede, Elmaağacı Dedesi, Duva Tekkesi, Gülistan Dede (Domur), Seydi Sül Dede / Altıntaş, Sancılı Dede, Çimen Dede / Hisarcık.

b. Kayıp İneğin Sağ Salim Dönmesi İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Somuncu Baba, Erenler Tekkesi (Kırgıl).

c. Sağdırmayan İneklerin Uslanması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Ahmet Dede, Sancılı Dede, Kükürt Dedesi, Gülistan Dede, Çimen Dede, Esrek Sultan, Duva Tekkesi, Hasan Dede (Kızılçukur).

ç. Huysuz Hayvanların Uslanması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Esrek Sultan (Çelebi Tahir), Seydi Sül Dede, Garipçe Dede (Muratlı Köyü), Sancı Dedesi / Simav.

1.4. Diğer Talepler İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar

a. Herhangi Bir Dilek İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Arap Dede, Derviş Ahmet ve Mehmet Efendi, Seydiömer, Hüseyin Gazi, Ali Dede, Hemid Dede, Ana Sultan, Şeyh Veli Bayram, Erenler Tekkesi, Şeyh Ali, Osman Dede, Ali Baba Tekkesi, Acar Sultan, Fike Sultan Tekkesi, Koçbaba (Koçubaba), Sobran Köyü Türbeleri, Musa Dede (Demirciören köyü), Erenler Tekkesi, Seyyid Burhanettin/ Merkez köyler; Himmet Dede, Alıncık Köyü Türbesi, Garip Dede, Perişan Dede, Oğlanlar Türbesi-Kızlar Tekkesi, Ahi Yusuf Türbesi, Hasan Dede, Akpürüm Dede Türbesi/Altıntaş; Hayme Ana Türbesi, Selim Dede, Yak Dede, Ebe Ana, Nalbant Hüseyin ve Mümine Hatun, Şerife Ana, Gülana, Karadelicik, Koyundamı Dedesi-Çoban Dede, Bekteş (Bektaş) Dede / Domaniç; Sarıkız (Kırklar), Ahî Arslan, Ahi İzzettin, Alemdâr Sultan. Ali Baba (Al Dede), Bun Dede, Cafer Dede (Külhancı Baba), İshak Fakih Türbesi, Fatma Ana Türbesi, Sunullah Gaybi,

Hasan Dede (Şun) Türbesi, Şeyh Bahşi Tekkesi, Hüseyin Dede, İbrahim Sultan I, Kadı Şeyh (Şeyh Gazi) Tekkesi, Karadonlu Can Baba Türbesi, Karagöz Ahmet Paşa Türbesi, Mehmet Dede Türbesi, Evliya Efendi Türbesi, Osman Dede Türbesi, Rabia Hatun, Şeyh Salih Efendi, Gümüşeşik Tekkesi, Seyyit Ebu'l Vefa-Cefa-Sefa, Üç Asker (Haydar Efendi-Fevzi Efendi- Ali Baba), Yunus Dede Türbesi, Sakıp Dede, Dört Direkli (Hazırlık Sultan), Ahi Erbasan / Merkez; Doğruçam Dedesi, Asarlık / Şaphane; Karacaahmet Türbesi, Ece Sultan Türbesi, Zekeriya Efendi, Cabire Sultan Türbesi, Gökçeler Türbesi, Acem Baba Türbesi, Şeyh Abdurrahman-ı Kezberi / Simav; Haksız Hasan Dede Türbesi, Hüseyin Dede Türbesi, Hamza Yâreni Türbesi, Ilıca Dede Türbesi, Mehmet Dede Türbesi, Ahmatcık Türbesi, Er Yatağı, Arap Dede Türbesi, Şeyh Çakır Sultan, Şehitler Türbesi, Işık Ali Dede / Hisarcık; Gözcü Baba, Kız Dede, Hasan Dede Türbesi/ Emet; Kara Donlu Can Baba, Yola Geldi Türbesi, Işık Ali Türbesi Namazlağı Dede Türbesi, Nur Ali Türbesi, Sarı Kız Türbesi / Gediz.

b. Kayıp Eşyayı Bulmak İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Gayıberenler / Merkez, Demirli Tekke Türbesi (Sobran).

c. Büyünün Bozulması İçin Gidilen Türbe ve Yatırlar: Kavli Ahmet Türbesi/ Simav.

SONUÇ

Türbe ve yatırları kadını erkeği, yaşlısı genci, zengini fakiri, toplumun her tabakasından insanlar ziyaret etmektedir. Tâbi oldukları sınıf farklı olsa da geliş amaçları ortak olduğu için türbe ve yatırlar sosyal müesseselerdir. Birlik ve beraberliğin gerçekleştiği, dert ve sıkıntıların paylaşıldığı bu kutsal mekânlar, geçmişten geleceğe halkın ortak paylaşım alanı olarak varlığını devam ettirmektedir.

Evliya, toplumun hizmetlerinde bulunan insanlardır. Onlar sayesinde toplumun ihtiyaçları karşılanır, sıkıntıları azalır ve toplum dertlerinden kurtulur.

Yağmur duası nedeniyle ziyaret edilen türbe sayısı da bir hayli fazladır. Yağmur dualarının merkezi konumunda olan türbe ve yatırlar bu uygulama sırasında ziyaret edilir.

Kütahya ili türbe ve yatır ziyaretlerindeki inanış ve uygulamaların tarihsel arka planında dinî uygulamalar, eski Türk inanışıyla ilgili uygulamalar ve sihri uygulamalar yer almaktadır. Yörede türbe ve yatır toprağı ile ilgili uygulamaların tamamı, kutsalın ya da kutsal güce temas sağlama amacına yöneliktir. Ziyaret yerlerinde uygulama dâhilindeki toprağın, evliya mezarı ya da türbesi ile birlikte bir anlam ifade ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ağaca bez, çaput, çamaşır, kıyafet, kıyafet parçası, tülbent, yazma, mendil, naylon, bezden beşik, hayvan yünü ve saç teli bağlamak pratiklerinde kutsal gücün bağlanan nesnelere göçürülmesi ve böylece dileklerin gerçekleşmesi, şifa elde edilmesi amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI, Orhan. (1974). Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü. Erzurum.

ADAY, E. (2013). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir. Türkiye.

ARTUN, E. (2007) "Adana Yağmur Yağdırma Törenlerinde Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede Kültü" Yağmur Duası Kitabı, İstanbul.

BAŞHAN G. (2010). Kütahya-Simav İlçesindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, Türkiye.

BAYSAN M. (2015). Kütahya ve Yakın Çevresinde Halk Hekimliği ile Ocak Kültü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa, Türkiye.

BORATAV, Pertev Naili. (2003). 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar). İstanbul.

ÇERİBAŞ, M. (2004). Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya, Türkiye.

DUYMAZ, A. (2000). "Balıkesir ve Çevresindeki Yatırları Fonksiyonları Açısından Bir Değerlendirme". BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3 ss.337-354.

KOÇ, A. (2016). "Şifa Ocaklarında Kozmogoninin Kültürel Sürekliliği". Milli Folklor Dergisi, S.109, ss.173-186.

ŞİMŞEK A. (2013). Manavgat Yöresi Halk İnanışları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta, Türkiye.

TOPÇU, Nurettin. (2001). Mevlana ve Tasavvuf. Haz: Ezel Elverdi, İsmail Kara. İstanbul.

YÜCEL İ.E. (2011). Tavşanlı'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

FOTOĞRAFLAR



Gayberenler Türbesi, Sırt Ağrısı Tedavi Edilirken



Çıban Kayası, Karaağaç Köyü



Gevrek Seydi Türbesi, Huysuz Çocuklar İçin Kullanılan Tokmak



Kızık Tekkesi, Türbe Toprağının Cilt Hastalıklarına Kullanılması



Aziz Dede Türbesindeki Sağaltmada Kullanılan Araçlar



Öteköy Tekkesi Etrafında Fıtık Tedavisinde Kullanılan Meşeler



Tulaslan Tekkesi, Göz Hastalıklarının Tedavisinde Kullanılan Mendiller